

BAÁN TIBOR

„Szeptember tenyerén”

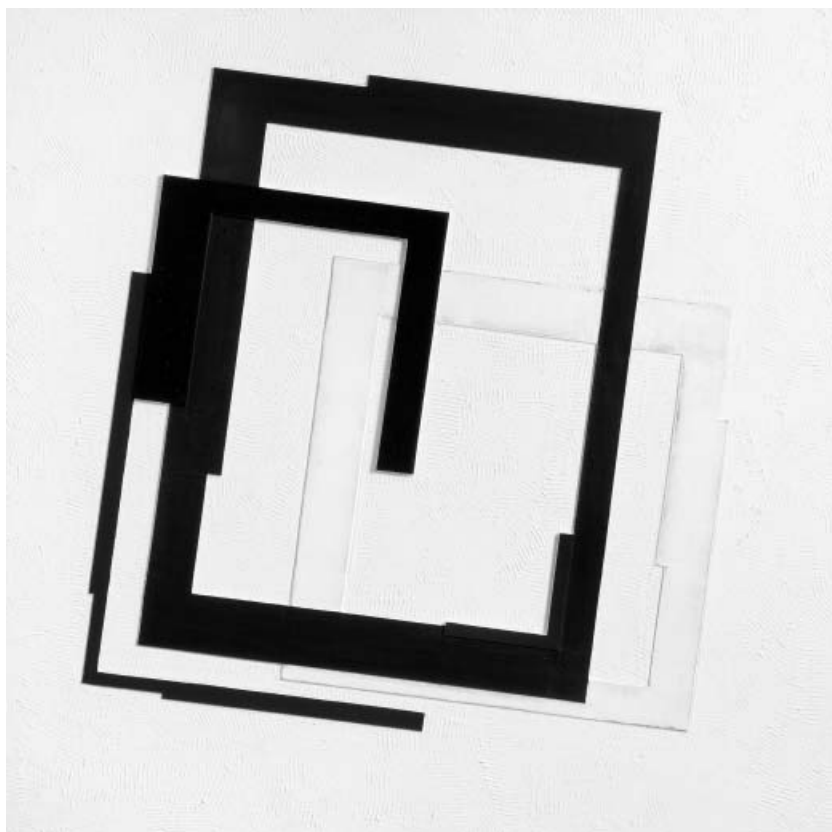
Irodalmunk nagy öregje, Hárs Ernő ez év szeptemberében tölti be kilencvenedik életévét. A kerek évfordulók az ünneplésre s persze a klasszikus alapokon nyugvó, mégis izgalmasan modern életmű arányainak és különleges értékeinek alaposabb megismerésére is. A közel évszázadnyi idő történelmi lenyomata jelen van a művekben, legközvetlenebbül a költő, műfordító, esszéista személyes hangú reflexióiban, tanulmányaiban, visszaemlékezéseiben, így a *Hullámgyűrűk* (Szépirodalmi, 1990), *A dal szüli énekesét* (Orpheusz, 1999) műhelytanulmányaiban, világirodalmi kalandozásaiban, illetve a *Palacküzenet* (Orpheusz, 2004) leveleiben (*Levelek a Márvány-tenger partjáról*), s nem utolsósorban a *Kereszt és koszorú* (Orpheusz, 2006) kristálytisztán csörgedező, a magyar prózapoétikai hagyományokat magas szinten folytató, önéletrajzi jellegű visszaemlékezéseiben. A mű alcíme – *Búcsú a XX. századtól* – pontosan jelzi, hogy az önéletrajz miképpen fonódik egybe a század történelmének sokféleképpen determinált helyzeteivel. Hárs Ernő magánkiadásban megjelent első verskötetét (*Mozaik, 1944*) húsz év késéssel követte a második, az igazi bemutatkozást jelentő, verseket és műfordításokat egyaránt tartalmazó *Csillagóra* (Szépirodalmi, 1964). A két könyv megjelenése közt eltelt időt könnyű lenne irodalmi szempontból meddő évtizedeknek minősíteni, ám az ilyen értelmezésnek fényes cáfolata maga a költői pálya. Többek közt azért is, mert Hárs Ernő ugyan a „katonáskodás, sebesülés, házasságkötés, általános anyagi kilátástalanság” okozta bonyodalmak miatt az egzisztenciateremtés kényszerpályáján mozgott, ám irodalmi terveinek megvalósításáról nem mondott le. S az már egy igazi kis magyar abszurd, hogy a magyaróvári piaristáknál érettségizett, nyelveket beszélő, közgazdasági diplomát szerzett fiatalember, akinek apja „Frigyes főherceg uradalmának volt alkalmazottja”, s így került „az osztályidegenség szemétdombjára”, akinek öccse „a nyomor elől külföldre távozott”, végül – a ’45 utáni szakember hiánynak köszönhetően – diplomata státusban dolgozott (dolgozhatott) a Külügyminisztériumban. A közgazdász diplomata, aki a nemzetközi vállalatok (ma úgy mondanánk, hogy multinacionális cégek) helyzetével és szerepével foglalkozott s e tárgyban könyvet is írt, épp sokirányú érdeklődésének köszönhetően csak nehezen kapta meg a tehetségének kijáró figyelmet és megbecsülést. Mindezek dacára Hárs Ernő költői pályája (részben a külügyi szolgálatból való távozásával is magyarázhatóan) kétségkívül megindult és folyamatosan ível felfelé.

A Szabó Lőrincen iskolázott költő korunk egyik legsokoldalúbb és legjelentősebb műfordítója. Úttörő jellegű vállalkozások egész sora fűződik nevéhez. Neki köszönhetjük (többek közt) két világhírű eposz (*A lusiadák, A megszábadított Jeruzsálem*) nagyszerű magyar fordítását, de kulcsszerepe volt a magyar költészet legjobbait mozgósító fekete-afrikai angol nyelvű költészeti antológia megszületésében (*Fekete lángok*). S még nem beszéltem a világirodalom zenei előadásra is alkalmas dalköltészetének különleges kívánalmakat támasztó fordításáról (Pl. *Liszt Ferenc dalszövegei*). A korokon, nyelveken (latin, német, francia, angol, olasz, portugál stb. átívelő, a klasszikusoktól (Petarca, Goethe) a modernekig (Gottfried Benn stb.) terjedő műfordítói életmű méreteiről némi képet ad, hogy a költő válogatott műfordításai két kötetben (*Árnyak a barlang falán I., II.*) jelentek meg.

A műfordítás azonban, bármennyire is fontos része Hárs Ernő életművének, nem szakítható el a költői életműtől, hiszen e két terület (saját költészet és műfordítás) között jóval szorosabb a kapcsolat, mint azt a külső szemlélő feltételezi. Többek közt azért, mert – mint ezt több klasszikusunk is hangsúlyozta – *mindenki csak a maga költői rangján képes fordítani*. A jó költő tehát képes valódi, magas költészetté párolni a fordításra kiszemelt (s nyilván a lelki rokonság együttregzése alapján kiszemelt) művet. Botorság lenne, ha épp erről, az utóljára emlegetett szempontról feledkeznénk meg. Hárs Ernő szilárd erkölcsi világképe szinte vonzotta fordítói műhelyébe azokat a műveket, amelyek a ma emberének is szilárd kapaszkodót adhatnak önmaga mélyebb átéléséhez és (ami ennél több) megértéséhez. A műfordításokat és a saját műveket nyilvánvaló különbözőzésük ellenére is összekapcsolja a *homo moralis* felelőssége.

Ez a szempont Hárs Ernő korai lírájában ugyanúgy felfedezhető, mint az őszikék

darabjaiban. Módszere a múltat és jelent egybefényképező időszemlélet, amely kitágítja a vers kereteit. Mindennek tudása a hagyományba oltott modernség követelményét támasztja a költővel szemben. Ez a fajta *nagylátószög* végső soron a korok, érzelmek egymásra, egymás mellé fényképezését jelenti. Az érzelmek pillanataiból szerkesztett ábra az érzelmeken túli általános bölcsesség irányába mutat. *A mindenség rácsai közt* című válogatott verskötetnek (*Orpheusz, 2000*), mely nyolc verskötet lírai esszenciája, egyik, különösen sokat mondó verse az *Arnyjáték* című hattételes számvetés, amelyben jellemépítő, világképtágító intelmek fogalmazódnak meg: „...a magnak meg kell halnia, / hogy győzzön a virágzás. / S mert gyökereidben se nép / nem támogat, se nemzet, / magadat kell mindenkiért / halálig képviselned.” De érdekes az is, ahogy egyén és közösség dialektikáját értelmezi: „Határtalan hazában él, / kit eltaszít egy ország, / csak álmát üti, mint a vér, / időnként át a honvagy.” Hárs Ernő költészete miközben végkövetkezte-

téseiben tömör, bölcséleti jellegű felismeréseket fogalmaz meg, valójában az emberi küldetésre koncentrálna. Hogyan s miképp bírjuk ki a létezés feszültségeit, hogyan viszonyuljunk az elmúláshoz, emberi végességünkhöz s a kozmosz határtalanságához? A már említett *A mindenség rácsai közt* ezt a kérdéscsomót így értelmezi: „...lélekatommag, mit tehetsz e rendszerben, / mely megtervezte születésedet, / s örök rácsokkal lázít maga ellen? / Tedd, ami nélkül élned lehetetlen: / ismerd meg sorsod törvényét, s szeresd!” A költészet az emberi létértelmezés végpontjaira jutva az „*ismerd meg magad*” ókori bölcsességével szembesül. Ugyanakkor azt is világosan kell látni, hogy a filozófia spirálvein végighaladva, mindig máshonnan, mindig egy magasabb létsíkról pillant-

juk meg a korábbi ismert tanításokat, melyek végső soron az élet kozmikus képletét, a szeretet törvényét fogalmazzák meg. Hárs Ernő költészete erről a kivételes magaslati pontról értelmezi életének apró-cseprő eseményeit, a sors kínálta élethelyzeteket.

Hogy ez miképpen történik, arra jó példával szolgálnak a költő őszike korszakának újabb, az utóbbi években megjelent könyvei, így az *Aldozati füst* (*Orpheusz, 2008*) és az *Életem nélkül* (*Orpheusz, 2010*) című lírai rekviem, amit a költő felesége, Sándor Judit emlékének szentelt. A híres operaénekesnő, aki már sok évtizeddel ezelőtt elbúcsúzott a rivaldafénytől, most egy karcsú kötet megrendítő verseiből tekint ránk. Hárs Ernő nem titkolt célja, hogy megörökítse szerelmük és házasságuk történetét. Azt, ami elmondható, mint történés, s azt, ami a történeten túl van, a hangulatok éteri közegében, ahová csak a költő verse képes felemelkedni. Tagadhatatlan, hogy az elmúlás emberi drámája, földi küldetésünk igazi értelme jószerével megfejthetetlen. Hárs Ernő könyve viszont nemcsak a megrendülés dokumentuma, hanem a vigaszé is, mely „Minden aranyát / búcsúra gyűjtve, glóriát / a sajtó Nincs-re tesz”. (*Rekviem szólóhangra*).

Hárs Ernő az érzelem és a ráció finom kiegyensúlyozásával egy a maga nemében páratlan, a nihil és a reménytelenség örvényeivel szemben minden ízében életparti költészetet, sokágú életművet alkotott, mely lám, épp a közelmúltban megjelent kötetével is bizonyíthatóan, folyamatosan jelen van irodalmunkban. Adjon az Isten a kilencven éves Hárs Ernőnek további erőt, egészséget, munkakedvet! Életműve pedig minél szélesebb körben jusson el az olvasókhöz! Mert *nemcsak kenyérrel él az ember*.